

senere udkomne litteratur, eller om udvidelse af dokumentationen som følge af nye fund. Det systematiske viser sig også ved, at forfatteren straks i forordet udpeger de sider, hvor addenda bringer mest gennemgribende nyt, mens der er anbragt en stjerne inde i teksten, hvor der er grund til at slå efter i artiklens addenda. Det kompromisløse springer umiddelbart i øjnene i titler som »Graphe Paranomon against Psephismata not yet passed by the Ekklesia«. Målgruppen er personer, der læser græsk og er fortrolige med antikhistoriens terminologi. For dem er bogen et værdifuldt redskab.

Signe Isager

NIELS-KNUD LIEBGOTT: Dansk middelalderarkæologi. G.E.C. Gads Forlag 1989. 344 s.

På en måde kan man betragte forskningen i dansk middelalder som en to-leddet størrelse bestemt af kildematerialets karakter. Det skriftlige materiale – dokumenter, beretninger osv – afgiver informationer, som intet andet materiale er i stand til. De verbalsproglige kilder rummer bl.a. aftalearrangementer, hensigtserklæringer, viljesytringer og oplysninger, om hvilke historikerne må spørge: er denne eller hin kontrakt gyldig? hvor ved forfatteren det fra? er det sandt eller sandsynligt, hvad der står skrevet?

Sådanne spørgsmål behøver arkæologerne ikke at stille til deres kildemateriale, for de får ingen svar. Men de kan i stadig større omfang oplyse os andre om sandsynligheden af resultaterne af deres undersøgelser. På det felt er Niels-Knud Liebgotts bog om dansk middelalderarkæologi et sandt mesterværk.

Hans bog er en grundig beskrivelse af, på hvilke områder og på hvilken måde middelalderarkæologien har bidraget til nye erkendelser og forøget vores viden om Danmarks historie gennem middelalderens fem århundreder.

Bogen er delt op i otte hovedafsnit, der hver især siger en del om arkæologiens arbejdsområder: Landsby og torp – Borge og befæstninger – Danmarks kirker – Middelalderbyen – Teknik og håndværk – Middelalderens keramik – Handel og søfart – Naturvidenskaberne og middelalderarkæologien. Hvert af afsnittene rundes af med en fyldig litteraturliste.

Få er bedre allround orienteret om dansk middelalder end Niels-Knud Liebgott. Som en bred historisk introduktion til denne specialbog om arkæologien kan man passende læse hans tre bind om middelalderen i forlaget Sesams Danmarkshistorie fra 1984. Her er almindelig historie, kulturhistorie og arkæologi bragt sammen i en populær og udbytterig form.

En sammenligning mellem de to værker fra henholdsvis 1984 og 1989 viser, hvilken grøde der er specielt inden for arkæologien. Udgravninger fra nedlæggelsen af naturgasledninger og store fladeafdækninger er med til i de seneste år at kaste nyt lys over bl.a. landsbyerne, og nye begreber som vandrelandsbyer og område-kontinuitet er dukket op. »Dansk middelalderarkæologi« giver en bred ajourføring af sådanne landvindinger op til udgivelsesåret. Den nøjes ikke med at præsentere nye og de nyeste resultater. Liebgott laver desuden en slags forskningsoversigter. Eksempelvis om dateringen af landsbyerne: Siden århundredskiftet har tidsfæstelsen bygget på stednavneforskningen, hvis dateringer forudsatte, at landsbyerne straks blev navngivet. Men har landsbyerne altid fået

navn ved grundlæggelsen? Har de beholdt de oprindelige navne? De seneste års udgravninger viser, at man ikke automatisk kan sætte lighedstegn mellem et landsbynavn og en stationær bebyggelse. A. E. Christensen var 1969 den første til at reflektere over manglende fund fra jernalder og vikingetid i landsbyerne. C. J. Beckers udgravninger af jernalderbopladserne på Grøntoft hede i årene før og efter 1970 viste, at landsbyerne tilsyneladende kunne »vandre«. Det førte til andre omfattende udgravninger i bl.a. Vorbasse. Projektet »Landsbyens opståen og udvikling« resulterede i en fastslået af, at keramikken i de undersøgte landsbyer ikke antyder kontinuitet længere tilbage end til 1000-tallet (s. 19-24). Kort, men instruktivt beskrives her en forskningsudvikling gennem hele dette århundrede.

På en måde kan man sige, at Niels-Knud Liebgott har alt relevant med i sin bog. Det, som ikke er med, viser snarest traditionsbestemte faggrænser. Der er afsnit om kirkernes datering og indretning og om landsbykirkernes bygningshistorie. Der er som nævnt særskilte kapitler om håndværk og keramik. Men kalkmalerierne og kirkeinventaret er ikke med. Naturligvis – fordi disse områder varetages af kunsthistorikere og ikonografer. Kalkmalerierne er netop blevet behandlet i Nationalmuseets store syvbindsværk under Ulla Haastrups redaktion (se anmeldelse s. 133-39). Men når der nu er afsnit om kirkernes bygningshistorie og om keramikens fremstillingsteknik, så er det principielt et savn, at kirkernes udsmykning som arkæologisk emne er fraværende. En begrundelse og argumentation for bogens emnemæssige afgrænsning savner i hvert fald undertegnede. Måske skyldes den nævnte udelukkelse også, at billeder traditionelt i den historiske metodelitteratur placeres som talende/symbolske kilder? Men hvad så med arkitekturen, fx de romanske kirketårne: »Ja, følger man cisterciensernes tankegang, står tårnene ligefrem som symboler på overmod og pragtudfoldelse. Og det var måske lige netop, hvad de var tænkt som?» (s. 159). Anvendelsen af betegnelsen »symbolske« i stedet for Erslevs »talende« kilder er måske snarest H. P. Clausens problem, men det viser nogle metodisk/tekniske forhold, som også arkæologerne må tage stilling til.

Et metodisk skel går som nævnt mellem skriftligt og andet kildemateriale. De skriftlige kilder for dansk middelalders vedkommende vil i omfang og antal næppe nogen sinde øges væsentligt i modsætning til det arkæologiske materiale. Det vil såmænd ikke vare så længe førend en ny ajourført udgave af »Dansk middelalderarkæologi« føles påkrævet. Det vil mange af vi historikere glæde os til.

Axel Bolvig

ERIK JOHANSEN, BODIL MØLLER KNUDSEN, JAN KOCK: Fra Aalborgs fødsel til Grevens Fejde 1534. Aalborgs Historie 1. Aalborg, Aalborg Kommune, 1992. 503 s., ill.

Ålborg nævnes første gang på Hardeknuds mønt omkring 1040. Vi får at vide, at navnet må opfattes som vandrendernes borg og sigter til en regulering af Østeråens løb omkring år 1000. Forsigtigt antydes en sammenhæng med anlægget af Fyrkat og Aggersborg. Teorien er spændende, men fremføres undseligt, nærmest rødmende og i bisætninger. Noget lignende gælder omtalen af